

Arkitekturudviklingens vilkår til forhandling

God arkitektur er uden tvivl et af de bedste argumenter for god arkitektur. Men hvis arkitektstanden for alvor ønsker indflydelse på de vilkår arkitekturudvikling har i disse år, må den gribe bolden og synge ud med, hvordan arkitektarbejde konkret bidrager til værdiskabelsen. Og den må gøre det på en måde, så resten af byggeriets parter kan forstå det.

Imens tegnestuernes indtjening udhules og arkitektbranchen kannibalerer sig selv i kampen om opgaverne, bliver det tydeligt at den eksisterende faglige forståelseshorisont ikke er tilstrækkelig til at løfte denne udfordring. De argumenter som anvendes i dag har muligvis indflydelse på visse typer af bygherrer, men de har lige så ofte ingen eller endog kontraproduktiv effekt i resten af byggeriets komplekse netværk.

Mange både i og udenfor branchen forstår 'den gode arkitekt' som én der har en *særlig* evne til at aflæse præmisser og vilkår for en given proces; til at se muligheder, hvor andre ser forhindringer. 'Den gode arkitekt' har et *talent* for at bringe disse vilkår i spil som designparametre; for at gøre dødt stof levende. Problemet med at forklare arkitektens kompetencer med 'særlighed' og 'talent' er bare det, at den arkitekt der vover at stille spørgsmålstegn ved de givne vilkår bliver set som et brokkehoved, der ikke formår at gribe de muligheder der ligger i de aktuelle udfordringer. Og det bliver ikke bedre, når den diskuterende arkitekt prøver at henvise til tidligere tiders autoritet og hævdvundne ressortområder. Så når vi nu står her med en række nye vilkår giver det måske god mening at starte med at overveje nogen af de 'knaster' arkitekter og tegnestuer aktuelt handskes med, og på den baggrund opfordre til en diskussion af hvilke konkrete effekter de har for arkitektfaglig praksis og arkitekturudvikling.

Vilkår eller tryk?

Arkitekten Johan Fog har brugt betegnelsen 'funktionstryk' for den situation, hvor vilkårene går fra at være produktive til at udgøre forhindringer for arkitekturudviklingen. Udtrykket bygger på

en simpel matematisk model der viser, at når mængden af de parametre der skal tages stilling til øges hver især, så stiger kompleksiteten i den samlede situation eksponentielt.¹ Med andre ord: hver gang der stilles krav om mere dokumentation, deltagelse af flere faggrupper og inddragelse af flere aktører, skal disse parametre hver især afvejes mod hver enkelt af de vilkår der allerede er del af spillet.

Dokumentationstryk

Aktuelt kan vi eksempelvis tale om et forhøjet 'dokumentationstryk', der kan karakteriseres ved en øget tendens til at konsekvenserne af enhver beslutning i et projekt skal være dokumenteret på så tidligt et tidspunkt som muligt. Konkurrerende teams bliver bedt om omfattende dokumentation af en lang række forhold. Det er både tid- og ressourcekrævende at tilvejebringe disse informationer, som ganske ofte kan synes irrelevante i forhold til projektets aktuelle status.²

'Dokumentationstrykket' øger ikke nødvendigvis i sig selv kompleksiteten i det enkelte projekt, men det udhuler den tid der er tilbage til at udføre arkitektarbejdet. Når en række teams bliver bedt om at tilvejebringe dokumentation for præcis det samme i en konkurrencesituation, undergraver det ikke blot den enkelte tegnestues muligheder for at overleve, det dræner også de øvrige rådgivere for hvad der måtte være tilbage af overskud.

Er det nu bare arkitekterne, der ikke har lært at tage højde for alt dette prægtige input i deres design og i stedet har spildt tiden på at gå rundt og være 'særlige'? Eller er det vi aktuelt oplever, et omsiggribende forsøg på at kontrollere en fremtid, der måske slet ikke lader sig kontrollere på den måde? Disse to forhold udelukker jo ikke

---

¹ "Bygninger i dag skal opfylde så mange andre formål og løse så mange andre opgaver end blot at være god arkitektur – 'funktionstrykket' er blevet så stort, at der simpelthen ikke er kræfter tilbage i den arkitektoniske kvalitet"¹. Johan Fog, Arkitektturnet.dk 2002, Arkitekten 1995 ('Fire forårssaloner')

² Dette 'dokumentationstryk' er i den seneste tid blandt andet blevet debatteret i forbindelse med organiseringen af arkitektkonkurrencer (se bl.a. Dagbladet Information 2. april og 7. maj 2012 foruden her i bladet).

hinanden. Men pointen er, at så længe arkitekten ikke formår at redegøre for, hvad bygherren fik for pengene *før* bygherrerådgiverne og det deraf følgende eskalerende dokumentationstryk satte ind, er den første forklaring forførende nem at gribe til.

Demokratitryk

På samme måde kan vi forsøgsvis kalde det øgede fokus på inddragelse af flere aktører i byggeriet for et 'demokratitryk'. Brugerinddragelse har gennem de sidste 10-12 år etableret sig i byggeriet, og det er blevet almindeligt, at det første hold af brugere får væsentlig højere indflydelse på både program og projektudvikling end tidligere. Nye typer af rådgivere som antropologer og sociologer specialiserer sig i at tilrettelægge processerne, så de bliver inddragende og transparente. Store projekter har deres egen facebook-side.

Er arkitekter så nogle skarn der kaster vrag på demokrati og tværfaglighed i de tilfælde, hvor de stiller spørgsmål ved det formålstjenlige i at inddrage folk som måske slet ikke skal færdes i bygningen få år efter? Er de arrogante, når de henviser til egen erfaring med og uddannelse til at afdække et givet behov for rum?³ Så længe arkitekten ikke underbygger påstandene med artikuleret viden, men blot henviser til noget 'særligt' bliver den almindelige opfattelse hurtigt at arkitekter er forkælede og ekskluderende i forhold til andre faggrupper. Imens udvikles kompetencer til at afdække hvad brugerne har brug for i lige så gode, og måske bedre udgaver hos andre faggrupper, og det bliver mere og mere tydeligt at bygninger modtages mere positivt og bliver passet bedre på af brugere, der har haft lod og del i processen.

Der er nok ikke megen tvivl om at det er en god idé at gøre udfordringerne fra brugerinddragelse og tværfaglige samarbejder til aktive ressourcer i arkitekturudviklingen, hvilket mange efterhånden også forsøger at gøre. Men hvis arkitekter vil have reel indflydelse på forhandlingen om hvorfor, hvor meget, hvordan, og med hvem der inddrages bedst

muligt, så må de kunne vise konkret hvordan det påvirker og bidrager – eller ikke bidrager - til arkitekturudviklingen.

Viden om arkitekters praksis

De ovenfor beskrevne tryk er jo, i lighed med andre 'knaster' som tidstrykket, økonomitrykket, BIM-trykket - fortsat selv - ikke i sig selv andet end arkitekturudviklingens ursuppe. Men som Johan Fog viser, kan de tilsammen antage et omfang hvor de blokerer for den manøvrede tyngdekraft der er nødvendig for at puslespillet kan lægges rigtigt. Desuden tager de tid fra – ja, fra hvad, egentlig? Hvad var det egentlig arkitekter brugte tiden på i gamle dage - altså før de enorme mapper med dokumentation og de mange workshops med brugere blev *comme il faut*?

Hvis man skal overbevise en bygherre om nødvendigheden af at løbe en risiko, eller kunne forklare hvad det er hun *ikke* får for sine penge, når hun flytter fokus og midler væk fra arkitekturudvikling og over på kontrol eller demokrati-udvikling, er der brug for at udvikle mere terrængående måder at forklare hvad arkitektarbejde konkret består af.

Spørgsmålet er, om vi kan udvikle en mere nuanceret og artikuleret viden om arkitekters arbejde, der kan give os bedre muligheder for at påvirke arkitekturudviklingen vilkår. Selvfølgelig findes der viden om arkitektarbejde. På den ene side en række 'udvendige' filosofiske eller sociologiske analyser, der ofte forekommer overfladiske og reducerende for fagfolk. På den anden side en række 'indvendige' arkitekturteoretiske og filosofiske forklaringer og bestemmelser af hvad arkitektur og kunst bør være, der ofte er svære at forstå for ikke-fagfolk. Men der er ikke særlig mange eksempler på systematiske studier der formår at vise hvad arkitekters arbejde helt pragmatisk består i, og endnu færre der kan informere om, hvordan dette arbejde påvirkes af og forbindes til de andre aktører i arkitekturudviklingen – eller ikke gør det.

I stedet for at henvise til 'det særlige' kunne man kigge nærmere på hvad arkitekter egentlig foretager sig. Man kunne undersøge, hvordan arkitekter oversætter de mange tryk til visuelt materiale og

³ Læs f.eks. Interview med Jan Søndergaard i Tegl 2011, nr. 3, Årgang 114

hvordan modelbyggeri, rumorganisering, skaleringer, kompositioner, research, materialestudier, beregninger, forhandlinger med samarbejdspartnere, og produktioner af forslag konkret foregår. Man kunne vise hvordan de elementer af usikkerhed, der nødvendigvis er tilstede i et arbejde hvor udfald og modtagelsens karakter ikke er givet på forhånd, faktisk håndteres. Man kunne følge de håndgribelige virkninger af hvordan et tydeligt arkitektonisk udsagn påvirker resten af processen og undersøge hvad der sker, når det ikke er tilfældet. Man kunne observere hvordan arkitekters nøgleord: konsistens, skala, tektonik osv. bliver omsat i teamets arbejdsgange, og hvordan de forhandles med projektets andre aktører.

Med en sådan konkret og pragmatisk viden kan konsekvenserne af de forskellige tryk gøres mere tydelige, og bidrage til mere konstruktive drøftelser med byggeriets deltagere om hvad der er de optimale for arkitekturudvikling. Hvem ved, måske kan en bedre selvindsigt også afdække, at nogle tryk faktisk er mere produktive for arkitekturudviklingen end man lige havde forestillet sig?

Eksempler

En række sammenhænge forsøger aktuelt at udfolde mulighederne i styrkede samarbejder mellem praksis, uddannelser og forskning, blandt andet med henblik på at udvikle nye måder at have viden om arkitekters praksis og kompetencer.

På Arkitektskolen på Holmen deltager en gruppe undervisere i et forløb med det mundrette navn 'Klynge om Arkitekturens Praksis, Metode og Ledelse' gennem det meste af 2012. Her undersøges det hvordan der kan skabes viden som overskrider fagets traditionelle selvforståelser med udgangspunkt i spørgsmål som "Hvordan kan man skabe viden om hvad arkitekturudvikling består af, der kan adressere byggeprocessens mange deltagere?" eller "Kan 'værket' blive mere nærværende i byggeprocessen?". Forløbet afsluttes med en Master-class hvor deltagerne præsenterer udkast til artikler om disse emner. Den overvejende del af de deltagende undervisere er netop praksisbaserede. På den måde bidrager

klyngen til, at skolens traditionelt stærke tilknytning til faget revitaliseres med et stærkere fokus på forskning. Et tilsvarende initiativ til at skabe tættere bånd mellem praksis, undervisning og forskning; 'PUF', finder aktuelt sted på Arkitektskolen i Århus.

En anden sammenhæng foregår i regi af Netværket Ledelse i Byggeriet på Copenhagen Business School, hvor en netværksgruppe af praktiserende arkitekter og forskere spørger til, hvordan vilkårene for at etablere et fælles anliggende blandt byggeriets mange aktører er i dag. Her undersøger og debatterer vi, hvilke kompetencer, eksisterende som nye, som kræves af arkitekter og tegnestuer når de skal samle det utal af tråde som efterhånden optræder i processen med at skabe arkitektur. Ved at indkredse og formulere en række specifikke, aktuelle problematikker i arkitektfaget og stille mere præcise spørgsmål til hvad de består af, diskuteres og analyseres der hvilke forudsætninger der skal til for at se de aktuelle vilkår som ressourcer snarere end vedvarende energitab.

Katrine Lotz, Marianne Stang Våland og Dorte Sibast